

Сергій КУРБАТОВ

доктор філософських наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу лідерства та інституційного
розвитку вищої освіти
Інституту вищої освіти НАПН України

УДК 378.4

АМЕРИКАНСЬКА СИСТЕМА АКРЕДИТАЦІЇ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

© Курбатов С., 2016

Ключові слова: акредитація вищих навчальних закладів, стандарти акредитації, етапи акредитації, оцінка якості вищої освіти, агентства з акредитації

У статті розглядаються основні положення системи акредитації вищих навчальних закладів, яка склалася та успішно функціонує в США. Зроблено особливий акцент на балансі інтересів та системі контролю за якістю вищої освіти з боку провідних стейкхолдерів даного процесу. Основні стандарти та підходи до процесу акредитації розглядаються на прикладі найстарішої в цій галузі американської інституції – Асоціації шкіл та коледжів Нової Англії (NEASC). Наголошується на важливості врахування американського досвіду в процесі реформування системи акредитації українських вищих навчальних закладів.

Постановка проблеми та її актуальність. Забезпечення якості вищої освіти та створення відповідних механізмів, які враховують європейський та світовий досвід, – це проблема, яка є однією з пріоритетних у процесі реформування української системи університетської освіти та її успішної інтеграції в Європейський простір вищої освіти (ЕНЕА). Відповідні нормативні питання регулюються розділом V Закону України «Про вищу освіту», прийнятого Верховною Радою України 1 липня 2014 року [1]. Постійно діючим колегіальним органом, уповноваженим на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (ст. 17), а серед його основних повноважень – проведення акредитації освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (ст. 18 п. 6). Акредитація освітньої програми визначається як оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності вищого навчального закладу за цією програмою на основі: відповідності стандарту вищої освіти; спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі

результатів навчання; досягненні заявлених у програмі результатів навчання (ст. 1 п. 1–4). Удосконалення існуючих вітчизняних практик акредитації, безперечно, повинне спиратися на ретельне вивчення зарубіжного досвіду в цій галузі з акцентом на країни, університети яких є лідерами глобального освітнього простору. Тому розгляд американських підходів до акредитації вищих навчальних закладів здається нам актуальним та цілком доречним.

Мета цієї статті – розглянути механізм акредитації вищих навчальних закладів, який сформувався та успішно функціонує в США.

Виклад основного матеріалу. При написанні даної статті я спирався на офіційні матеріали, розміщені на сайті Департаменту освіти США (US Department of Education [10]). Ця інституція здійснює управління освітою на федеральному рівні та є аналогом нашого Міністерства освіти і науки. Також було проаналізовано матеріали сайту Ради з акредитації вищої освіти (Council for Higher Education Accreditation CHEA) [2], яка об'єднує університети та коледжі, які мають право присуджувати ступені, і допомагає узгодити спільні вимоги до рівня якості вищої освіти. Детальний аналіз впливу CHEA на процес акредитації містить робота Джудіт Ітон (Judith Eaton) [12]. Конкретні стандарти та практики акредитації американських вищих навчальних закладів та їх освітніх програм розглянуті нами на прикладі діяльності найстарішої американської агенції, яка здійснює відповідну діяльність, – Асоціації шкіл та коледжів Нової Англії (New England Association of Schools and Colleges NEASC) [6].

Мета акредитації в США визначається як процес доведення вищими навчальними закладами власної відповідності визначеному рівню якості [10]. Фактично це – механізм встановлення відповідності мінімальним вимогам до якості вищої освіти, які визначаються внаслідок певного консенсусу основних «гравців» на цьому полі. Про масштаби робіт, пов'язаних з акреди-

тацією вищих навчальних закладів, свідчить той факт, що впродовж 2010–2011 років організації, які проводять акредитацію, працювали 850 осіб з повною або частковою зайнятістю та залучили до цієї роботи 20761 волонтера [12, с. 2]. Процес акредитації в США базується на наступних традиційних академічних цінностях та переконаннях:

1) вищі навчальні заклади є насамперед відповідальними за академічну якість, а коледжі та університети є лідерами та виступають джерелом влади в усіх академічних питаннях;

2) інституційна місія відіграє провідну роль в оцінці академічної якості;

3) інституційна автономія є необхідною для підтримання та підвищення академічної якості;

4) академічна свобода є ознакою академічного лідерства інституцій;

5) запорукою розвитку вищої освіти та суспільства в цілому є децентралізація та різноманіття інституційних цілей та місій [12, с. 3].

Система акредитації в США включає в себе недержавні організації, федеральні інституції, а також, враховуючи федеративний характер держави, інституції на рівні конкретних штатів. Таким чином, відбувається певний баланс інтересів основних стейкхолдерів даного процесу щодо механізмів підтримки та розвитку якості вищої освіти, до якого залучені федеральний центр, органи місцевого самоврядування на рівні штатів та незалежні інституції, які безпосередньо здійснюють процес акредитації вищих навчальних закладів і слугують інструментом впливу громадянського суспільства на нього. Так, для того щоб отримати федеральну допомогу для навчання студентів вищих навчальних закладів США, даний заклад повинен бути акредитованим національно визнаним агентством з акредитації, його діяльність має бути затверджена штатом, у якому цей заклад розташований, а також вищий навчальний заклад повинен мати дозвіл (у формі договору) Департаменту освіти США на участь у

програми федеральної допомоги. Передбачена можливість як інституційної акредитації всього вищого навчального закладу, так і спеціалізованої або програмної акредитації окремих програм, або ж факультетів та шкіл, які є частиною вищого навчального закладу.

Агентства з акредитації є приватними освітніми асоціаціями регіонального або національного масштабу, що розробляють критерії та здійснюють безпосередню експертну оцінку того, наскільки ці критерії дотримуються. Інститути та програми, діяльність яких відповідає означеним критеріям, вважаються акредитованими. Щоб акредитація була повністю легітимною, агентства з акредитації повинні, своєю чергою, відповідати критеріям визнання Департаменту освіти США та мати відповідне підтвердження, а також мати зв'язок з федеральними програмами в галузі вищої освіти, найбільш важливою з яких є програма федеральної допомоги студентам.

Згідно з вимогами Департаменту освіти США [10], акредитація вищих навчальних закладів виконує наступні функції:

1) оцінює якість академічних програм вищого навчального закладу, який проходить процес акредитації;

2) формує культуру постійного підвищення академічної якості в коледжах та університетах, а також стимулює загальне підвищення стандартів освітньої діяльності;

3) усебічно залучає викладачів та співробітників до процесу оцінювання та планування подальшого розвитку;

4) виробляє критерії для професійної сертифікації та ліцензування, а також для підтримки курсів підвищення кваліфікації, які забезпечують цю роботу.

Процес акредитації в США передбачає ряд етапів, головні з яких:

1) розробка стандартів спільними зусиллями представників вищого навчального закладу або програми, яка проходить акредитацію, та співробітниками агентства з акредитації (*стандарти*);

2) підготовка глибинної доповіді з самооцінки того, наскільки діяльність вищо-

го навчального закладу або зміст програми відповідають стандартам, розробленим спільно з представниками агентства з акредитації (*самоаналіз*);

3) безпосередній візит до вищого навчального закладу групи експертів, відібраних агентством з акредитації, які оцінюють відповідність діяльності вищих навчальних закладів або функціонування освітньої програми виробленим стандартам (*візит експертів*);

4) отримавши необхідну інформацію, агентство з акредитації надає вищому навчальному закладу статус акредитованого або умовно акредитованого та публікує відповідне рішення в офіційному переліку акредитованих вищих навчальних закладів або програм (*рішення та публікація*);

5) упродовж усього терміну наданої акредитації агентство з акредитації здійснює моніторинг кожного вищого навчального закладу або програми з метою впевненості, що вони продовжують відповідати означеним стандартам (*моніторинг*);

6) агентство з акредитації може періодично здійснювати додаткову оцінку діяльності вищого навчального закладу або функціонування освітньої програми (*переоцінка*) [10].

В системі акредитації вищих навчальних закладів США важливу роль відіграє Рада з акредитації вищої освіти (Council for Higher Education Accreditation CHEA) [2]. Якщо Департамент освіти США здійснює федеральний контроль за якістю вищої освіти, то CHEA забезпечує відповідність стандартів якості вищої освіти їх баченню суб'єктами академічної спільноти. Ця організація об'єднує повноважних представників коледжів та університетів (наразі нараховує більше 3000 членів), які мають право присуджувати академічні ступені. Головна мета CHEA – захист саморегуляції рівня академічної якості, відповідність якій визначається через процедуру акредитації. Рада з акредитації вищої освіти підтверджує право агентств з акредитації щодо проведення відповідної діяльності та, тим самим, визначає їх легітимність.

На сьогодні СНЕА визнає повноваження 60 інституцій, залучених до процесу акредитації.

Визнання агентств з акредитації Радою з акредитації вищої освіти СНЕА відбувається відповідно до наступних стандартів:

1) високий рівень академічної якості, який включає чітке формулювання того, чим є академічна якість та якими є очікування від інституцій та програм, які проходять акредитацію, щодо її дотримання;

2) демонстрація підзвітності, тобто чітких вимог щодо інституцій та програм з надання достатньої та достовірної інформації про академічну якість та успішність студентів задля підвищення рівня суспільної довіри та подальших інвестицій;

3) заохочення, де це є доречним, самоконтролю та планування змін задля покращення ситуації, яке проводиться через постійну самооцінку інституцій та програм;

4) використання належних та справедливих процедур у процесі прийняття рішень, при яких підтримуються адекватні та справедливі організаційні політики та процедури, що включають ефективні системи стримувань та противаг;

5) демонстрація постійної самооцінки існуючих практик акредитації;

6) наявність достатніх ресурсів для проведення акредитації [12, с. 6–7].

Провідну роль у безпосередньому здійсненні процесу акредитації вищих навчальних закладів США відіграють регіональні агентства. Найбільш авторитетними серед них є: Західна комісія коледжів та університетів (WASC Senior College and University Commission) [11]; Південна асоціація коледжів та шкіл (Southern Association of Colleges and Schools (SACS)) [8]; Вища комісія з навчання (Higher Learning Commission (HLC)) [4]; Північно-західна комісія у справах коледжів та університетів (Northwest Commission on Colleges and Universities (NWCCU)) [7]; Комісія з вищої освіти центральних штатів (Middle States Association of Colleges and Schools (Middle States Commission on Higher Education) [5] та Асоціація шкіл та коледжів Нової Ан-

глії (New England Association of Schools and Colleges, Inc. (NEASC)) [6], на діяльності якої ми зупинимось більш докладно.

Асоціацію шкіл та коледжів Нової Англії NEASC [6] було створено в 1885 році, а її діяльність охоплює 6 штатів (Конектікут, Мен, Масачусетс, Нью Гемпшир, Род Айленд, Вермонт) на східному узбережжі країни. На цій території розташовано більше 2000 шкіл, коледжів та університетів. NEASC – це найстаріша установа серед американських асоціацій, які здійснюють акредитацію. Характерною рисою Асоціації є відданість високим стандартам якісного оцінювання. Серед шести регіональних асоціацій з акредитації NEASC, починаючи з 1990 року, є єдиною, що здійснює співробітництво і за межами окресленого регіону, зокрема через оцінку діяльності американських та міжнародних навчальних установ у 60 країнах світу.

NEASC є добровільною організацією, яка включає в себе публічні та незалежні школи та коледжі. Вона складається з чотирьох комісій, які займаються, відповідно, публічними школами, незалежними школами, школами за кордоном та закладами вищої освіти. Кожна з комісій має власні стандарти оцінки якості освіти, які узгоджені освітніми установами, що входять до її складу. NEASC віддана осмисленому та всебічному покращенню якості освіти, яка враховує унікальну корпоративну культуру та неповторний контекст кожної освітньої установи.

Місія асоціації полягає в оцінці та покращенні якості освіти через процедуру акредитації. Акредитацією вищих навчальних закладів у межах NEASC займається спеціальний підрозділ – Комісія з інституцій вищої освіти (Commission on Institutions of Higher Education (CINE)) [3]. Процес акредитації засновано на добровільному та колегіальному характері оцінки, що базується на сотнях відгуків експертів кожного року. Вважається, що навчальний заклад має проходити акредитацію раз на 10 років. Оцінювання закладів вищої освіти включає в себе три основні етапи:

1) самоаналіз на рівні освітньої інституції з підготовкою відповідних матеріалів – зазвичай, цей процес триває 12–18 місяців;

2) дослідження якості освіти, яке здійснюється в навчальному закладі групою незалежних експертів;

3) загальна оцінка матеріалів Комісією з вищої освіти Асоціації та прийняття рішення щодо акредитації. Асоціація може надати акредитацію й іноземним закладам освіти, які відповідають певним критеріям.

Свідченням постійної роботи з удосконалення процесу акредитації вищих навчальних закладів з урахуванням тих змін, які відбуваються в наш час та які, напряму чи опосередковано, впливають на вимоги до якості вищої освіти, є той факт, що останню версію стандартів акредитації CINE [9] було розроблено на початку 2016 року, а з 1 липня поточного року вони стали чинними. Цей важливий документ став результатом спільної роботи представників більш ніж 200 коледжів та університетів, утіленням їх «концентрованої мудрості» [9, с. 2]. На думку укладачів, відповідність вищого навчального закладу цим стандартам означає, що:

1) цілі закладу чітко сформульовані та відповідають формату інституту вищої освіти;

2) зібрані та zorganizовані необхідні ресурси для досягнення цих цілей;

3) заклад досягає поставлених цілей;

4) заклад демонструє здатність продовжувати досягнення поставлених завдань [9, с. 1].

Документ складається з преамбули та 9 стандартів, які формують вимоги до вищих навчальних закладів. *Перший стандарт* присвячений місії та цілям, «як визначальним напрямом діяльності та підставі для оцінки та покращення інституціональної ефективності» [9, с. 3]. *Другий стандарт* розглядає планування та оцінку, наголошуючи на тому, що вищий навчальний заклад повинен «демонструвати власні успіхи в стратегічному, академічному, фінансовому та іншому ресурсному плануванні, а також в оцінці власної освітньої ефективності» [9, с. 4]. Відносно дета-

лізованим є *третій стандарт*, присвячений організації та управлінню вищим навчальним закладом. Наголошується, що завдяки характеру організації та управлінській структурі заклад вищої освіти має «створювати та підтримувати середовище, яке заохочує викладання, навчання, надання освітніх послуг, та за потребою дослідження і творчу діяльність» [9, с. 5]. Стандарт формулює вимоги до наглядової ради та внутрішньої системи управління вищим навчальним закладом [9, с. 5–7]. Розгорнуту характеристику вимог до академічних програм містить *четвертий стандарт* [9, с. 8–14]. Зазначено, що вищий навчальний заклад має «систематично та ефективно планувати, розробляти, переглядати, оцінювати, покращувати та визначати академічну якість та доброчесність власних академічних програм, а також кредитів та ступенів, які надаються внаслідок їх проходження» [9, с. 8]. *П'ятий стандарт* присвячений студентству та очікує від вищих навчальних закладів «забезпечення різноманіття серед студентської спільноти, а також створення безпечного середовища, яке б сприяло інтелектуальному та особистісному розвитку студентів» [9, с. 15]. Сформульовані вимоги до процесу набору студентів, функціонування студентських служб та організації навчання [9, с. 15–17]. Очікування від процесу викладання, навчання та академічної діяльності викладені в *шостому стандарті* [9, с. 18–20]. Акцент зроблено на якості викладацького та наукового складу вищого навчального закладу, а також організації процесу викладання та навчання. *Сьомий стандарт* фіксує необхідні людські, фінансові, а також інформаційні, фізичні та технологічні ресурси, які забезпечують діяльність вищого навчального закладу [9, с. 21–23]. У *восьмому стандарті* розглядаються питання освітньої ефективності, яку відображає рівень студентських досягнень в їх співвідношенні з результатами навчання, зафіксованими у місії вищого навчального закладу [9, с. 24–25]. І, нарешті, *дев'ятий стандарт* висуває вимоги до доброчесності, прозорості та публічності

відкритості вищого навчального закладу та високих етичних стандартах, які повинні визначати його діяльність [9, с. 26–28].

Висновки. Отже, система акредитації вищих навчальних закладів США є узгодженим механізмом, який заснований на балансі інтересів основних стейкхолдерів освітнього процесу. Але принциповим є той факт, що безпосередньо процедуру акредитації здійснюють незалежні агентства,

які забезпечують вплив громадянського суспільства та його контроль як за рівнем якості вищої освіти, так і за процесами легітимації відповідної діяльності. Подібна диверсифікація повноважень між державними та недержавними інституціями в процесі акредитації вищих навчальних закладів може бути корисною та повчальною в процесі реформування вітчизняної системи оцінки якості вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту»: офіційне видання: офіційний текст, прийнятий Верховною Радою України 1 липня 2014 р. / Верховна Рада України. – К. : Ін Юре, 2014. – 164 с.

REFERENCES

1. Law of Ukraine "On Higher Education": official publication / Verkhovna Rada Ukrainy. – K. : In Yure, 2014. – 164 p.

2. CHEA Council for Higher Education Accreditation [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.chea.org>

3. Commission on Institutions of Higher Education (CINE) [Electronic resource]. – Access mode : <https://cihe.neasc.org/>

4. Higher Learning Commission (HLC) [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.hlcommission.org/>

5. Middle States Commission on Higher Education [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.msche.org/>

6. New England Association of Schools and Colleges (NEASC) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.neasc.org>

7. Northwest Commission on Colleges and Universities (NWCCU) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.nwccu.org/>

8. Southern Association of Colleges and Schools (SACS) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.sacs.org/>

9. Standards for Accreditation CIHE [Electronic resource]. – Access mode : <https://cihe.neasc.org/standards-policies/standards-accreditation/standards-effective-july-1-2016>

10. US Department of Education. Accreditation [Electronic resource]. – Access mode : <http://www2.ed.gov/admins/finaid/accred/accreditation.html#Overview>

11. WASC Senior College and University Commission [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.wascsenior.org/>

12. Eaton Judith S. An Overview of U.S. Accreditation / Judith S. Eaton. – CHEA, 2012. – 12 p.